

سرفصل درس «کاربرد بازی و هنر در آموزش قرآن و حدیث»

۱. معرفی درس و منطق آن:

آموزش قرآن یکی از حقوق مسلم فرزندان است که متوجه والدین به خصوص پدران است. پیامبر اکرم (ص) می فرماید: "حق فرزند بر پدر آن است که به او قرآن بیاموزد". این عمل، پاداش فراوانی است.

رسول خدا (ص) می فرماید: "هیچ مردی فرزند خود را قرآن نیاموزد مگر این که خداوند پدر و مادر کودک را در روز قیامت تاج پادشاهی عطا کند و دو لباس بهشتی به آنان بپوشاند که هرگز مردم مانند آن را ندیده باشند".

یکی از روش‌های تربیت فرزندان، تشویق به قرائت قرآن است. پیامبر اکرم (ص) می فرماید: "فرزندانتان را بر سه ویژگی تربیت کنید: محبت پیامبرتان، محبت اهل بیت و قرآن".

برای این که فرزندان با آموزش قرآن و حدیث را براحتی بیاموزد بدیهی است بایستی از روش‌های نوینی در این زمینه کمک گرفت بازی و هنر نقش اساسی در مدل فراگیری کودکان و نوجوانان دارند. روانشناسان معتقدند نقش بازی در آموزش کودکان بی بدیل است و آثار ماندگاری دارد.

ایده آموختن مسائل با استفاده از بازی ایده جدیدی نیست. در واقع سالهاست که کودکان با این روش، مسائل پیچیده را آموخته اند. برخی از بازی‌ها و فعالیت‌ها بیشتر از هر کتابی یادگیری کودکان را تقویت می کند. درست است که مدرسه نقش مهمی در آموزش کودکان دارد ولی با توسل به شیوه‌های بسیار ساده می توان بر معلومات آنها افزود. کودکان قابلیت‌های زیادی دارند و بازی‌ها، نقش مهمی در شکوفایی این قابلیت‌ها ایفا می کنند. یکی از راه‌های آموزش قرآن نیز همین است. نکته بسیار مهم این است که: کودکان چگونه از بازی کردن می آموزند؟ به جای اینکه مغز کودکان را از اطلاعات سطحی پر کنیم و در مورد موضوعات مختلفی با آنها حرف بزنیم بهتر است نقش بازی‌ها را جدی بگیریم. با استفاده از این روش نه تنها مفاهیم جدید بلکه ارزش‌های اساسی زندگی در ذهن کودکان نقش می بندد. بلکه را فراگیری ساده تر و برای کودک و نوجوان جاذب تر خواهد بود. تاثیر بازی در

خلاقیت زیباترین و شگفت‌انگیزترین خصیصه انسان است. غنا و پویایی و بقای هر فرهنگ و تمدنی به خلاقیت مردمان آن بستگی دارد و این واقعیت را تاریخ بارها به اثبات رسانده است. از طرف دیگر هم، همان طور که می‌دانیم دوران کودکی از نقش حساس و تعیین کننده برخوردار است. توجه به این دوران تا آن جا است که اولاً کودکی خصوصاً "سنین آغاز آن از جانب روان شناسان و صاحب نظران تعلیم و تربیت غالباً" به عنوان برجسته‌ترین مرحله در تکوین شخصیت انسان شناخته شده است. ثانیاً "وجود تعارضات، اختلالات و نابسامانی‌های روانی در این سنین را از عوامل اساسی در سراسر زندگی دانسته‌اند.

پژوهش‌های روان شناسی و تعلیم و تربیتی و نیز تجارب گرانبهای کودکان نشان می‌دهند که آغاز رشد آفرینندگی در کودکان در سنین آمادگی و پیش از دبستان است. در این سنین رابطه جدیدی میان تفکر و عمل وی پدیدار می‌گردد و تلاش کودک برای شناخت عجایب و شگفتی‌های محیط پیرامونش جدی تر می‌شود این فراگیری و شناخت عمدتاً از طریق تجربه عملی صورت می‌پذیرد. این تجربه عملی یا بازی یکی از اعمال روزمره زندگی هر کودک است و کوششی است که به تمام وجود او بستگی دارد. بدون تردید می‌توان گفت که بازی بهترین شکل فعالیت طبیعی هر کودک محسوب می‌گردد و مناسب‌ترین راه برای بروز و رشد استعداد او به شمار می‌رود. در جریان بازی است که نیروهای ذهنی و جسمی کودک، یعنی: دقت، تخیل، نظم و ترتیب، چالاکی و غیره رشد می‌یابند و علاوه بر این‌ها برای کدک، محرک و انگیزه‌ای می‌شود در جهت کسب تجارب اجتماعی. با توجه به مقدمه فوق می‌توان گفت که: به طور کلی بازی به معنی دقیق کلمه شامل فعالیت‌هایی می‌شود که عاری از هدف خارجی بوده اختیاری، دلپذیر و فاقد سازمان باشد.

فایده اصلی این درس در مقطع کارشناسی رشته علوم قرآن و حدیث همین است که دانشجو با راه‌ها و روشها و نقش و تاثیر هنر و بازی در فراگیری آموزش قرآن و حدیث آشنا شود و آن را در مدارس بکارگیرد.

مشخصات درس	نام درس: کاربرد بازی و هنر در آموزش قرآن کریم و حدیث
------------	--

<p>اهداف / پیامدهای یادگیری: در پایان این واحد یادگیری دانشجو قادر خواهد بود:</p> <p>۱. آشنایی با روشهای مختلف دیداری شنیداری در آموزش قرآن کریم</p> <p>۲. آشنایی با نحوه و کاربرد بازی و هنر در آموزش قرآن و حدیث</p> <p>۳. شناخت مدل‌های مختلف نرم افزاری و سخت افزاری بازیها و علم اشاره در آموزش قرآن</p> <p>۴. دستیابی به مهارت بکارگیری علم اشاره و هنر بویژه داستان های برگرفته از سور و نقاشی در فهم و آموزش قرآن</p>				<p>نوع درس: کاربرد بازی و هنر در آموزش قرآن کریم و حدیث</p> <p>تعداد واحد: ۲ واحد</p> <p>زمان درس: ۲ ساعت</p> <p>نحوه تدریس: نظری و عملی و بصورت کاربردی</p>
سطح ۳	سطح ۲	سطح ۱	<p>شایستگی اساسی</p>	
<p>میتواند از مفاهیم یک سوره کوچک داستان بسازد</p>	<p>میتواند با بکارگیری از دانش اشاره و نقاشی به کودکان و نوجوانان آموزش قرآن دهد</p>	<p>میداند نقش و تاثیر بازی را در آموزش قرآن قابل توجه است</p>		<p>راهبرد دستیابی و آشنایی با متد و شیوه های نوین آموزش قرآن برای کودکان و نوجوانان</p>
<p>کودک و نوجوان را به انس با قرآن و حفظ و آموزش قرآن میتواند سوق دهد</p>	<p>با انواع بازیهای قرآنی به کودک آموزش میدهد</p>	<p>روشهای ارتباط با کودک را در کلاس میداند</p>		<p>شناسایی راههای ارتباط با کودک جهت آموزش قرآن</p>

۲. فرصت‌های یادگیری، محتوای درس و ساختار آن

جلسه نخست :

تعیین و تبیین اهداف و برنامه های استاد در طول ترم و تبیین اهداف و تعیین میزان توانمندی عملی و هنری دانشجوین در این جلسه استاد دانشجوین را گروه بندی مینماید و برنامه نظری و عملی را براساس سرفصلها برای دانشجو تفهیم نماید این جلسه اهمیت بسزایی دارد زیرا اگر دانشجو با اهداف و برنامه های عملکردی و نحوه تدریس آشنا نشود و در تیمهای کار عملی قرار نگیرد از چارچوب درس جدا میماند

جلسه ۲ و ۳ و ۴ نقش و تاثیر والدین و مربیان در بازی با کودک در انتقال مفاهیم و ایجاد خلاقیت

توضیحات : استاد در این ۳ جلسه به نقش و تاثیر مربی و والدین در مدل و انواع بازیها و تاثیر آن در آموزش مفاهیم علی الخصوص قرآن میپردازد. از گذشته های دور نسبت به بازی نگرش های مثبت و منفی وجود داشته است. عده ای بازی را صرف بی هدف انرژی های انباشته شده، لذت آنی و... رفتارهای زائد و بیهوده تلقی کرده اند در حالی که برخی آن را زیباترین و پاک ترین فعالیت در جهت شکوفایی و رشد کودک می دانند. بازی یکی از نیازهای اساسی کودکان و مهم ترین و اساسی ترین فعالیت کودک به شمار می رود که در عین سرگرم کردن کودک، کارکردهای مهم دیگری را دارا است که هر یک از این کارکردها به جنبه ای از زندگی کودک مربوط می شوند که او را برای ورود به زندگی بزرگسالی آماده می سازد.

میل به بازی فقط مخصوص کودکی است و با آنکه این میل کم کم در سنین بالا کاهش پیدا می کند و کارهای مهمی جای آن را می گیرد ولی به اعتقاد روان شناسان تا سال های پایانی عمر نیز تمایل به بازی در انسان وجود دارد هر چند شکل، ظاهر و هدف بازی عوض شده باشد. برای درک چگونگی این میل باید در بازی کودکان مشارکت نمود.

بازی انعکاسی از فعالیت های درونی کودک و میل به خوشی، آزادی و رضایت است که صفا و آرامش را به ارمغان می آورد. روان شناسان معتقدند در فعالیت های خودجوش کودک باید آزاد گذاشته شود و دخالت بی توقع و نامناسب در فعالیت های او نگردد تا استقلال و خودمختاری او سلب نشود.

والدین نباید تعیین کننده ی نوع و شیوه ی بازی باشند بلکه بهتر است شرایط سالم بازی را فراهم و خود به عنوان همبازی شرکت کنند و اجازه دهند تا قدرت خلاقیه خود بازی را اداره کند. میزان تاثیر شرکت والدین در بازی کودکان به عوامل متعددی بستگی دارد:

- * نگرش نسبت به بازی فرزند خود
 - * شناخت از مراحل رشد کودک
 - * تجربه از بازی های زمان کودکی خود
 - * آشنایی با انواع بازی ها
 - * باور نقش و اهمیت بازی در رشد کودک
 - * تاثیر کودکان از مشارکت والدین در بازی ها
- والدین با شرکت در بازی کودکان آنها را بهتر می شناسند و از فرزندان خود یاد می گیرند و یادگیری آنها را تسهیل می کنند. بازی خستگی ملال کارهای جدی زندگی را از آنها دور می کند و با مشارکت خود علاوه بر اینکه به شادابی و نشاط بازی می افزاینده، مسائل اخلاقی و اجتماعی را در قالب بازی می توانند آموزش دهند.

بازی والدین با کودک نباید او را با همسالان و روابط با دوستانش محروم سازد. میزان شناختی که والدین از رشد کودک دارند می تواند در پذیرش تخیل کودک و تعدیل انتظاراتش و در نتیجه لذت بخش تر شدن بازی کمک کند.

اگر به نوع بازی ها در کودکان بنگریم تنوع و گوناگونی را در آنها مشاهده می کنیم. با تغییر سن نوع بازی ها نیز تغییر می یابد. برخی بازی هایی هستند که در آنها کودک به تمرین روابط و نقش های اجتماعی می پردازند (مهمان بازی). به این ترتیب آنچه را که به عنوان الگو پیرامون خود می بینند در بازی های خود انجام می دهند، الگوهای خود را در این نوع بازی ها اغلب از والدین، نزدیکان و یا افرادی که برای کودک مهم هستند، انتخاب می کنند. در برخی دیگر از بازی ها کودک به تمرین حرفه و مشاغل مختلف می پردازد. برخی دیگر از بازی ها خیالی هستند که تحت تاثیر قدرت تخیل کودک شکل می گیرند. بازیهای تخیلی به کودک فرصت می دهد تا درباره خود و چگونگی اداره امور و حوادث حال و آینده به بینش برسد. در واقع این بازی ها آمادگی برای رویارویی با چالش های زندگی و تکالیف رشد است. به کمک بازی های تخیلی کودک خود و شرایط و موقعیت های زندگی را ارزیابی می کند.

در برخی دیگر از بازی ها کودک به تمرین حرفه و مشاغل مختلف می پردازد. برخی دیگر از بازی ها خیالی هستند که تحت تاثیر قدرت تخیل کودک شکل می گیرند. بازیهای تخیلی به کودک فرصت می دهد تا درباره خود و چگونگی اداره امور و حوادث حال و آینده به بینش برسد. در واقع این بازی ها آمادگی برای رویارویی با چالش های زندگی و تکالیف رشد است. به کمک بازی های تخیلی کودک خود و شرایط و موقعیت های زندگی را ارزیابی می کند.

کودکان میل به پیوندجویی دارند، این میل آنها را به ارتباط با همسالان و کودکان دیگر می کشاند. برخی از این ارتباط ها کوتاه مدت و سطحی است در صورتی که نیاز به رابطه ی عمیق و انس و الفت ریشه دار با همسالان خود دارند. کودکان به صورت هشیار و ناهشیار به روابط بین انسان های اطراف خود حساسند و از آنها تقلید و همانندسازی می کنند. در بازی، هر کودک سطح رشد، شناخت اجتماعی و اخلاقی خود را نشان می دهد. بازی زندگی و تفکر کودک است که یکی از عوامل مهم در شکل گیری شخصیت او به شمار می رود. کودک با اسباب بازی خود تنها بازی نمی کند بلکه اسباب بازی را تبدیل به موجودی جاندار می کند که با او دوست می شود، دعا می کند، نصیحت می کند، نگرانی هایش را در میان می گذارد و استرس خود را تخلیه می کند. طبیعی است که در این بین اسباب بازی های مورد استفاده کودک نیز از اهمیت زیادی برخوردار است.

متخصصان علوم رفتاری معتقدند اسباب بازی باید باعث تفکر و رشد تخیل کودک شود یا او را با مفاهیم مختلف (رنگ ها، شکل ها و...) آشنا سازد. از طرف دیگر اسباب بازی باید متناسب با سن کودک باشد. اگر اسباب بازی برای کودک ناشناخته و سخت باشد او را خسته و اعتماد به نفس او را کم می کند. از سوی دیگر اگر خیلی هم ساده باشد کودک را به تفکر وادار نمی کند. اسباب بازی مناسب، اسباب بازی است که کودک خود با آن بازی کند نه اینکه اسباب بازی، بازی کند و کودک تماشاگر باشد.

پژوهش‌های روانشناسی و تعلیم و تربیتی و تجارب کودکان‌ها نشان می‌دهد که آغاز رشد آفرینندگی در کودکان سن آمادگی و پیش دبستان است. بازی یکی از اعمال روزمره کودک است و کوششی است که به تمام وجود او بستگی دارد. بازی بهترین شکل فعالیت طبیعی هر کودک محسوب می‌گردد و مناسب‌ترین راه برای بروز و رشد استعداد او به شمار می‌رود. و این بهترین زمان برای فراگیری و آموزش قرآن کریم است. خلاقیت قابلیت است که در همگان وجود دارد اما نیازمند پرورش و تقویت می‌باشد تا به سرحد شکوفایی برسد. فرد خلاق کسی است که از ذهنی جست و جوگر و آفریننده برخوردار باشد. خلاقیت عبارت است از: توانایی دیدن چیزها به شیوه‌های جدی، شکستن مرزها و فراتر رفتن از چارچوب‌ها، فکر کردن به شیوه‌ای متفاوت، ابداع چیزهای جدید، استفاده از چیزهای نامربوط و تبدیل آن به شکل‌های جدید. در جریان بازی است که نیروهای ذهنی و جسمی کودک، یعنی: دقت تخیل، نظم و ترتیب، چالاک‌ی و غیره رشد می‌یابند و علاوه بر اینها برای کودک محرک و انگیزه می‌شود در جهت کسب تجارب اجتماعی. کودک از راه بازی می‌تواند به استعدادها، توانایی‌ها، خواست‌ها، ضعف‌ها و نکات مثبت و منفی خود پی‌ببرد و لذا با شناخت ویژگی‌های خود ساخت شخصیت خود را تحکیم بخشد. رفتار و حرکت کودک همیشه در بازی حقیقی است به عنوان نمونه کودک می‌داند که عروسک یک نوع بازیچه است با وجود این مانند موجودی جاندار دوستش دارد. هنگامی که او در بازی نقش بزرگسالان را ایفا می‌کند، این تنها یک تقلید ساده نیست ابتکار و خلاقیت نیز در آن دیده می‌شود. کودک از تجربیات شخصی خود نیز بهره می‌گیرد. ابتکار و خلاقیت کودکان در آفرینش موضوع بازی و در تجسس وسایل جهت عملی ساختن آنها، ظاهر می‌گردد. می‌توان فعالیت فردی و خلاقیت کودک را در بازی‌های جمعی که به طرز صحیحی شکل یافته باشد تکامل بخشید.

خانواده و مربیان یکی از عوامل بسیار مهم در رشد پرورش خلاقیت کودکان محسوب می‌گردند که نقش مهمی در خلاقیت‌های کودکان دارد. از آنجا که کودک حساس‌ترین مراحل رشد خلاقیت را در محیط خانه سپری می‌کند محیط مناسب خانوادگی، شیوه و نگرش‌های صحیح فرزند پروری، در رشد و شکوفایی خلاقیت سهم مهمی ایفا می‌کند.

در واقع والدین از طریق درگیر شدن در فعالیت‌های خلاق کودکان در رشد خلاقیت او سهیم هستند. بهترین زمان برای اطلاع از خلاقیت کودکان تماشای آنها به هنگام بازی است. خلاقیت عامل مهم بازی است. کودکان خلاق اغلب برای هریک از وسایل بازی خود موارد استفاده متفاوتی پیدا می‌کنند و قبل از اینکه از وسیله‌ای به سراغ وسیله‌ی دیگر بروند از آن به انواع مختلف استفاده می‌نمایند. کودک خلاق اغلب از منابع خود به انواع و اشکال مختلف و گاه حیرت‌انگیز استفاده می‌کند. ممکن است یک جعبه خالی برای کودک خلاق ارزشی به مراتب بیش از بهترین و پیچیده‌ترین اسباب بازی‌ها داشته باشد. حال نکته مهم این است که دانشجو در این ۳ جلسه به نقش اصلی بازی در آموزش پی‌ببرد ۲ جلسه استاد تئوری ارائه می‌دهد و در یک جلسه دانشجویان نمونه‌هایی از بازی‌ها را در فراگیری و خلاقیت کودک برآمده از آموزش قرآن ارائه می‌کنند. نرم افزارهای مختلف در این زمینه برای بازیهای قرآنی شناسایی شود.

جلسه ۵۰ و ۷۰ نقش بازی و هنر در سلامت و انواع رشد کودکان و تسریع در یادگیری قرآن

توضیحات:

آگاهی داشتن معلمان، دبیران، مربیان و والدین از تاثیر بازی در تثبیت آموزش و سلمتی و رشد کودکان و نوجوانان جهت دفاع از ارزشمندی بازی و تشریح آن برای افرادی که هنوز به بازی بعنوان امری سطحی، مشغول کننده و وقت گیر می‌نگرند، امری ضروری است. زیرا این قبیل افراد معتقدند که در محیطهای آموزشی پیش از دبستان بهتر است به «یادگیری و یاد دادن مطالب جدی و واقعی» پرداخته شود و برای بازی از دیدگاه آموزشی ارزش قائل نیستند.

بازی به رشد همه جانبه کودک می‌انجامد که در زیر به آنها اشاره می‌کنیم:

(۱) رشد جسمی

اگرچه بازی نقشهای بسیار گسترده و گوناگونی را در زندگی کودکان ایفا می‌کند، اما در سطح بسیار ساده، بازی به رشد و بهبود مهارتهای حسی - حرکتی می‌انجامد. کودکان ساعت‌های متمادی را صرف اصلاح فعالیت‌های خود می‌کنند و سطح دشواری بازی را بالا می‌برند. تکالیف را دشوارتر و رقابت را برانگیزتر می‌سازند. هر فردی که با کودکان تکساله در تماس بوده یا کار کرده باشد، اصرار خستگی ناپذیر آنها را در کسب مهارتهای فیزیکی به یاد می‌آورد. این فعالیت‌های فیزیکی تکراری در کودکان بزرگتر به هنگام بازی در زمین بازی، بهنگام سرسره بازی، تاب خوردن و توب بازی کردن قابل مشاهده است.

(۲) رشد ذهنی:

پیاژه روانشناس و شناخت‌شناس سوئیسی در سال ۱۹۶۲ چنین عقیده داشت که: «بازیهای تخیلی یکی از اصلیترین اشکال تفکر سمبلیک در کودکان خردسال است و استفاده از آن به کودک فرصت می‌دهد تا واقعیتها را بر حسب علایق و دانشهای پیشین خود در دنیای پیرامونش درون‌سازی نماید.» بنابراین واضح است که «بازیهای نمادین و تخیلی» قویاً به رشد ذهنی و هوشی کودک کمک می‌کند.

بازی همچنین فرصتهایی را برای کودک فراهم می‌آورد تا اطلاعاتی را که اساس یادگیری‌های بعدی او را تشکیل می‌دهد از این طریق کسب نماید. برای مثال: از طریق دستکاری جعبه‌های چوبی و مکعبها، به مفهوم تعادل و برابری (یعنی دو مکعب کوچک برابر با یک مکعب بزرگتر است) می‌رسد و یا از طریق آب بازی به دانشی در خصوص حجم دست می‌یابد. و کودک در بازی با برخی از رفتارها آشنا می‌شود در خود قدرت مقاومت در برابر مشکل ایجاد می‌کند، روح تازه‌ای در او دمیده می‌شود و این خود موجبی برای اعتماد به نفس در او می‌شود و بازی شخصیت او را بارزتر و عیان‌تر می‌سازد. هم‌ذهن او را می‌سازد و هم‌جان و روان را که خود نمایانگر اهمیت بازی و نقش آن در رشد ذهنی و فکری کودکان است.

۳) رشد اجتماعی:

سیمیلانسکی (۱۹۶۸) بر این عقیده بود که بازیهای نمایشی - اجتماعی به قابلیت‌های کودک در زمینه نقش‌های اجتماعی و همچنین تعمیم مفهوم نقش به درجات وسیع‌تر کمک می‌کند. لازم به ذکر است که تفاوت‌های بین بازیهای نمایشی و بازیهای نمایشی - اجتماعی وجود دارد. بدین معنی که بازیهای نمایشی مواردی چون تقلید را شامل است و ممکن است به تنهایی نیز اجرا گردد، در حالیکه بازیهای نمایشی - اجتماعی ارتباطات کلامی و شرکت ۲ نفر یا افراد بیشتری را شامل می‌شود.

البته تقلید و وانمودسازی در ارتباط با اشیاء اعمال و موقعیتها در اینگونه بازیها بارزتر است. بازیهای نمایشی - اجتماعی به کودک کمک می‌کند تا خود را بجای دیگری گذارد و بدین وسیله به رشد همدردی و ملاحظه کردن حال دیگران در فرد کمک می‌کند. و به قول شهید رجایی آن قدری که شما می‌توانید در این ساعت (ورزش) بچه‌ها را تربیت کنید در ساعات دیگر اینقدر ممکن نیست. حال آیا نمیشود ساعت آموزش قرآن را به ورزش فکری و روحی اختصاص دهیم تا کودک هم بیاموزد هم بازی کند؟ یقیناً آثار مثبتی خواهد داشت

بازی به کودکان کمک می‌کند تا نقش‌های اجتماعی را بشناسد، او به تجربه یاد می‌گیرد که بچه شدن، مادر و یا پزشک و پرستار شدن چگونه است و سرانجام فرصتهایی بی‌شماری را برای کسب مهارت‌های اجتماعی دیگر مانند چگونگی ورود به گروه و پذیرش بوسه دیگران، چگونگی معامله با دیگر کودکان، چگونگی حل مشکلات و بده‌بستان‌های اجتماعی که در واقع کلید موفقیت در کنش و واکنش‌های گروهی است برای کودک فراهم می‌آورد. و در انجام بازی‌ها نقش تعاون و دوستی را می‌آموزند، از بین بردن حالات حیوانی را در خود تقویت می‌نمایند و از خود فردی مؤمن و معتقد، در انجام فرائض الهی بوجود می‌آورند و در تشکیل جامعه‌ای اسلامی نقش مؤثری را ایفا می‌نمایند.

۴) رشد عاطفی

بازی دربردارنده ارزش‌های عاطفی غنی برای کودک است. امروزه ارزش عاطفی بازی، نسبت به ارزش هوشی یا اجتماعی آن مورد شناخت و پذیرش مهمتری واقع شده است، زیرا مدت‌های مدیدی است که درمانگران بازی را بعنوان وسیله‌ای برای ابراز تخلیه عواطف بکار گرفته‌اند. تقریباً در هر محلی، خانه، مهد کودک، پارک، کوچه و غیره کودکان را می‌توان در حال بیان و ابراز احساساتشان درباره پزشکان مشاهده کرد. کودکان در بازیهایشان آنها را در حال تزیین سوزن به عروسک و گریه و ناراحتی عروسک تزیین شده به تجسم می‌کشند. اما باید دانست که بازی لزوماً به بیان احساسات منفی و ناراحت کننده کودکان محدود نمی‌گردد، زیرا عروسکی که لحظه‌ای قبل مورد تنبیه و آزار قرار گرفته بود، لحظه‌ای بعد در آغوش کودک قرار گرفته، لالایی برایش خوانده می‌شود و یا به کمک کودک در کالسه‌اش به خواب عمیقی فرو می‌رود.

۵) رشد خلاقیت:

بازی جنبه‌های خلاق شخصیت کودک را پرورش می‌دهد، بازی که از درون کودک نشأت می‌گیرد، بیان کننده پاسخ شخصی، اصیل و واقعی او به محیطش می‌باشد، زیرا بازی فعالیت‌های خودبیانی است که قابلیت و قدرتهای تخیلی کودک را به منصفه ظهور می‌رساند. از آنجا که بازیهای تخیلی از تنوع و تازگی برخوردارند، جهان خلاق این فعالیت به سهولت قابل ملاحظه است. بازی خزانه پاسخهای کودک را وسعت می‌دهد، تفکرها یا خلاق که با خصوصیتی چون توانایی تولید بیشتر از یک پاسخ مشخص می‌شود، از طریق بازی شکل می‌گیرد، زیرا آشکار است که بازی فرصتهایی برای رشد راه‌های مختلف و واکنش نسبت به موقعیت‌های مشابه را فراهم می‌آورد. برای مثال وقتی کودکان وانمود می‌کنند یک سگ وحشی وارد خانه شان شده است، تعدادی از کودکان ممکن است با حمله کردن به سگ یا پاشیدن آب به او واکنش نشان دهند.

بهرحال امروزه بسیاری از دست‌اندرکاران آموزشی عقیده دارند که بازی و تفکر واگرا یا خلاق ارتباط بسیار نزدیکی با یکدیگر دارند. در کودکان خردسال بازیهای خلاق اساساً به دو طریق شکل می‌گیرند: یکی از طریق استفاده زیاد و غیرمعمول از اشیاء و وسایل و دوم از طریق نقش‌آفرینی

و بازیهای تخیلی. در این ۳ جلسه استاد به بیان تاثیرات روانشناختی و فیزیکی بازی و هنر روی روان و رفتار کودک و نوجوان میپردازد و از آنجاییکه محور بحث کاربرد بازی در آموزش قرآن و حدیث است لذا باید مثالهای عینی در این بخش برای تفهیم مطالب عرضه کرد.

جلسه ۸، ۹ و ۱۰ و ۱۱ نقش و تاثیر علم اشاره و آموزش دیداری - شنیداری در فراگیری بهتر قرآن کریم توضیحات :

امروزه در مراکز آموزش قرآن کریم برای کودکان با استفاده از متد علم اشاره و اشارتهای آسمانی و همچنین روش دیداری و شنیداری آموزش قرآن کریم برای کودکان بویژه کودکان کوچکتر از سن ابتدایی ارائه میشود این ۴ جلسه اهمیت بسزایی در مدل آموزش قرآن کریم دارد. از مهم‌ترین نکاتی که در برقرار ارتباط کودکان با هر مساله‌ای وجود دارد، استفاده از نمادهاست. چنانچه زمانی که صحبت از عزاداری امام حسین (ع) می‌شود، بچه‌ها به صورت گروهی تکیه برپا می‌کنند، عده‌ای زنجیر می‌زنند و برخی پرچم به دست می‌گیرند، این‌ها نمادهای زنده‌ای هستند که در ذهن کودکان جای گرفته‌اند. روش اشاره نیز نمادهایی را از کلمات به کودکان آموزش می‌دهد. مهم‌ترین و مؤثرترین روش برای آموزش و حفظ قرآن که - به جز گروه اندکی - برای عموم علاقمندان قابل استفاده است و بیشتر حافظان کلام وحی نیز از آن استفاده کرده‌اند «روش دیداری» (بصری) است. پیش از توضیح درباره ویژگی‌های این روش لازم است به یک نکته مهم اشاره کنیم و آن اینکه: مهم‌ترین اتفاق در حفظ قرآن این است که شخص به تعداد صفحات قرآن، تصاویری را در حافظه خود ثبت می‌کند. به بیان دیگر حفظ کل قرآن یا قسمتهایی از آن، عبارت است از تهیه چندین تصویر ذهنی از صفحات قرآن و انتقال آنها به «حافظه بلندمدت». [۱] طبیعی است که هر قدر این تصاویر دقیق‌تر و واضح‌تر باشد، بازیابی آنها از حافظه و ارائه آنها، با موفقیت بیشتری توأم خواهد بود. آنچه در حفظ قرآن به روش دیداری اتفاق می‌افتد نیز چیزی جز این نیست که فرد علاقمند با پشتکار فراوان و در پیش گرفتن روشی صحیح و اصولی، بیش از هر چیز حافظه تصویری خود را به کار گیرد و - مثلاً - ۶۰۴ تصویر به تعداد صفحات قرآن را در حافظه بلندمدت خود ذخیره نماید. روش دیداری بر اساس دقت و تمرکز قوه بینایی بر آیات و عبارات قرآن و مکان قرار گرفتن آنها در صفحات بنا شده است. کسی که قصد دارد صفحه‌ای از قرآن را حفظ کند، با تکرار چندباره آیات، در حقیقت آنچه را با چشم خود دیده و ضبط کرده در حافظه تثبیت می‌نماید و هر عاملی (اعم از مرور و تکرار، دقت در ارتباطات لفظی و معنایی آیات و ...) که به حک شدن دقیق‌تر و استوارتر این تصویر در ذهن کمک کند، باید بیشتر مورد توجه فرد قرار گیرد. حفظ قرآن با روش دیداری به دو طریق محقق می‌شود؛ نخست اینکه فرد کل مقطع مورد نظر برای حفظ (برای مثال صفحه اول جزء ۳۰) را چندین بار از ابتدا تا انتها از رو می‌خواند و البته این خواندن را با نیت حفظ کردن و همراه با دقت بر الفاظ آیات و محل قرار گرفتن هر آیه انجام می‌دهد. طریقه دیگر این است که فرد به جای خواندن مکرر کل مقطع و حفظ یکباره آن، به خواندن و حفظ کردن تک تک آیات می‌پردازد و سپس با کنار هم قراردادن آنها، کل مقطع را حفظ می‌نماید. [۲]

تجربه نشان داده که حفظ به طریقه دوم زمان کمتری می‌گیرد و از طرفی کیفیت کار نیز در این روش مطلوب‌تر است. از این‌رو بهتر است برای پرداختن به حفظ قرآن از روش دوم استفاده کنیم.

لازم به یادآوری است که توصیه به استفاده از روش دیداری برای حفظ قرآن به این معنا نیست که در این فرایند هرگز از تلاوتهای ترتیل استفاده نکنیم. در ادامه خواهیم گفت که گوش دادن به تلاوتهای ترتیل رکن اصلی «حفظ قرآن به روش شنیداری» است؛ اما چنانچه در درس چهارم (آشنایی با مراحل حفظ یک مقطع) خواهیم گفت، گوش دادن به تلاوت ترتیل مقطع مورد نظر برای حفظ یکی از مراحل و گامهای اصلی و ضروری حفظ قرآن است. به علاوه گوش سپردن به ترتیل محفوظات گذشته در بحث مرور محفوظات نیز مورد استفاده حافظان قرار می‌گیرد که از میان آنها دو روش «حفظ شنیداری» و «حفظ اشاره‌ای» از بقیه مشهورتر است. باید توجه داشت که این دو روش - برخلاف روش دیداری (بصری) - روشهای عمومی و همگانی شمرده نمی‌شود و برای مخاطبان خاص و در زمانهای محدود قابل استفاده است.

روش شنیداری مبتنی بر گوش دادن مکرر تلاوت ترتیل مقطع مورد نظر برای حفظ است؛ و این گوش دادن تا زمانی ادامه می‌یابد که شخص اطمینان حاصل کند می‌تواند آن مقطع را دقیقاً مطابق با لحن مرتل و از حفظ بخواند. استفاده از این روش به عنوان روش اصلی حفظ به سبب وجود برخی نارساییها در آن توصیه نمی‌شود. مهم‌ترین نقیصه حفظ شنیداری آن است که شخص به جای حفظ آیات و عبارات قرآن، در وهله نخست به حفظ کردن «لحن مرتل» می‌پردازد و به همین خاطر - چنانچه نمونه‌های فراوان آن هم دیده شده است - با فراموش کردن لحن قاری، دیگر قادر به تلاوت باقیمانده آیات نیست و حتی در مواردی که - مثلاً - سوآلی از میانه سوره یا صفحه از وی پرسیده شود و او نتواند لحن قاری را به یاد آورد، قادر به تلاوت مابقی سؤال نخواهد بود. به علاوه ماندگاری این نوع حفظ به مراتب از حفظ به روش دیداری کمتر است و با

گذشت زمان، مقدار قابل توجهی از محفوظاتی که با استفاده از روش شنیداری حفظ شده است در معرض فراموشی قرار خواهد گرفت اما با این وجود، استفاده از این روش در برخی موارد مفید و حتی لازم است؛ برای افراد فاقد سواد خواندن (مانند کودکان و افراد بی‌سواد) و نیز افراد نابینا و کم‌بینا استفاده از روش شنیداری بهترین است.

در اینجا مجدداً تأکید می‌کنیم که هرچند روش پیشنهادی و اصولی برای حفظ «روش دیداری» است، اما استفاده از تلاوت‌های ترتیل در بخش‌هایی از فرآیند حفظ به روش دیداری اجتناب‌ناپذیر و لازم است.

در روش اشاره‌ای هر یک از حروف و کلمات قرآن دارای علائم حرکتی مخصوص به خود است و هر یک با حرکتی نشان داده می‌شود. حتی در مواردی برخی مفاهیم با حرکات چشم و پلکها و یا علائم صوتی به حافظ تفهیم می‌شود. استفاده عمومی از این روش نیز به جهت وجود برخی نقاط ضعف در آن، از جمله «استفاده نکردن از روش‌های دیداری و در نتیجه تثبیت نشدن مناسب محفوظات و فراموشی سریع آنها، یکسان نبودن اشاره‌ها نزد همگان، تحمیل بار اضافی به حافظه در به یادسپاری نشانه‌ها، محوریت یافتن حرکات نمایشی به جای معنای محوری در حفظ آیات قرآن و ارائه آنها» توصیه نمی‌شود. البته می‌توان از این روش برای کودکان مقطع پیش‌دبستان - که توانایی خواندن ندارند - جهت آموزش سوره‌های کوتاه پایان قرآن استفاده نمود. در این ۴ جلسه پیشنهاد میشود استاد قدری در مورد روش علم اشاره و روش دیداری شنیداری توضیح دهند و از کتاب علم اشاره در فراگیری و آموزش قرآن استفاده گردد تا دانشجویان در حداقل یک جلسه یک سوره را بنابر انتخاب خود با علم اشاره ارائه کنند. تا بتوانند در مدارس از این شیوه بهره مند گردند.

جلسه ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ نقش و تاثیر نقاشی و هنر در فرگیری قرآن کریم و حدیث توضیحات :

متخصصان تعلیم و تربیت بر این باورند که بیان هنرمندانه میتواند نقش مهمی در رشد، تکامل و تربیت کودکان ایفا کند. دنیای هنر مانند دنیای بازی، این امکان را به کودک می‌دهد که با تجدید و تحکیم خاطرات خویش و با استفاده از تجربیات به دست آمده اش، توانایی شناخت ژرف ترین آگاهی حقیقت را به دست آورد. هنر به کودک امکان میدهد که ارزش‌های تازه‌ای را فراهم آورده و با طرح آگاهانه‌ی مسائلی که در ارتباط با دیگران برایش مطرح میشود مفاهیم تازه‌ای را گردآوری کند.

هنر میتواند زمینه‌های رشد در جنبه‌های مختلف روانی، عاطفی، اجتماعی و دینی را فراهم سازد. هر فعالیت هنری بر اساس ویژگی‌های خاص تکنیکی و محتوایی خود، میتواند نقشی متفاوت در تربیت داشته باشد. برای مثال؛ نمایش میتواند تأثیرات تربیتی خاصی بگذارد که برخی از این تأثیرات از دیگر هنرها نظیر نقاشی یا خوشنویسی ساخته نیست یا مثلاً نقاشی تأثیراتی دارد که ممکن است نمایش آن تأثیرات را نداشته باشد.. ابلاغ پیام‌های تربیتی و هر نوع محتوای مورد نظر اگر با جاذبه‌های هنری و ادبی همراه باشد، موفقیت و اثر بخشی آن‌ها چند برابر میشود. بر این اساس ضرورت دارد که مربیان پرورشی این واسطه‌ی ارزشمند را بشناسند و در جهت اهداف تربیتی خود از آن بهره‌گیرند. اثر گذاری هنر هنگامی بیش تر میشود که مربیان با هدفمندی و رعایت ترتیب و توالی آموزشی به سراغ آن بروند. بنابر این، هدف‌های تربیتی و پیام‌های مورد نظر برای مخاطبان، اگر بر محمل هنر سوار شوند به نیکوترین شکل و ماندگار ترین حالت بر جان و دل دانش‌آموزان اثر خواهند گذاشت.

باید توانمندی دانش‌آموز را به خودش تفهیم کرد و به آنها جرأت حرکت ورشد داد. در تربیت هنری؛ مربی قرآن باید تلاش کند با توجه به فهم دانش‌آموز خود را با او هماهنگ و همراه سازد و از دریچه‌ی نگاه وی به دنیا و دریافت هایش بنگرد در این صورت حاصل کار مربی قرآن و پرورشی «خلاقیت و آفرینش هنری» و در نهایت پرورش صحیح خواهد بود. در مقوله‌ی آموزش قرآن با زبان هنر فنون و تکنیک‌های هنری آموزش داده میشود در حالی که در پرورشی باید فهم هنری بالا برود و این مقدم بر آموزش باید قرار بگیرد تا یک اثر هنری خلق شود. در واقع باید زمانی شروع به آموزش تکنیک‌ها کرد که روح هنری و خلاقیت در دانش‌آموز وجود داشته باشد. در این صورت آفرینش هنری خلاق صورت خواهد پذیرفت.

به دلیل گرایش فطری و عاطفی سالمی که در وجود کودکان هست آنان در دنیای معناها به سر می‌برند و با استفاده از قدرت تخیل قوی خویش به هر چیز جان می‌بخشند و همین امر آنها را به جوهر ناب و خالص هنری و آفرینش هنری و آفرینش هنری نزدیک میکند. از مربیان پرورشی انتظار میرود که خلاقیت و آفرینش هنری را مسأله‌ی اول خود در استفاده از واسطه‌ی هنر بدانند و عواملی از قبیل رنگ و تصویر و نقش و ... را بهانه و واسطه‌ی برای این منظور به شمار آورند.

مربیان پرورشی باید تلاش کنند تا نگاه مجموعی و فطری کودکان و نوجوانان با آموزش های نادرست یا نابجا دچار انشقاق، پراکندگی و تصنع نشود. این اولین انتظار در حیطه ی کار تربیتی با استفاده از هنر است. علاوه بر این مربی باید فضای مناسب برای ایجاد خلاقیت در دانش آموزان را فراهم کند و زمینه های تربیت نگاه و هنر خوبی دیدن، صحیح دیدن و گزینش درست و مناسب را در آن ها تقویت کند.

کارکردهای عمومی هنر در آموزش و تربیت:

- ۱- هنر راهی برای بیان احساسات
ایجاد یک فضای بدون هراس برای دانش آموز برای ابراز احساسات خویش. که این با ایجاد بحث آزاد متفاوت است چراکه در بحث ممکن است بین دانش آموزان اصطکاک ایجاد شود اما در استفاده از واسطه هنری برای دیگران مزاحمتی ایجاد نمیشود.
- ۲- تأثیر هنر در پرورش خلاقیت
کودکان ذاتا خلاق به دنیا میآیند و خلاقیتشان زمانی رشد میکند که از سوی بزرگترها پذیرفته و تشویق شوند. کودک از طریق فعالیت هنری خلاقانه می آموزد که همه چیز همان گونه که ظاهرا دیده میشود نیست و میتواند به گونه یا گونه های دیگر هم باشد
- ۳- هنر و آموزش خوب دیدن
هر چقدر بتوان سر کلاس از گفتنی های زبانی کم و شنیدنی ها را به دیدنی و کار عملی تبدیل کرد بهره بیشتری از کار خود خواهیم گرفت. با این روش هم کار تربیت سهل تر میشود و هم مخاطب ما یعنی نو جوان مطالب را بهتر خواهد فهمید.
در یک فعالیت مشاهده ای باید فرصت داد دانش آموز راز درست دیدن را کشف کند و بعد موضوع قابل دیدن مطرح شود. خوب دیدن همواره کنجکاو، دقت، پرسش و کشف را به دنبال دارد و همین امر زمینه ساز پرورش تخیل است که برای کشف و اختراعات ایجاد انگیزه میکند. نباید او را اجبار کرد هرآنچه که ما میخواهیم یا میبینیم ببیند.
- ۴- هنر کمک میکند دانش آموز با محیط اطراف خود ارتباط بهتری برقرار کند.
- ۵- اغلب فعالیت های هنری هم در بهره گیری از کلام و هم در تقویت بیان کلامی تأثیر دارند
- ۶- هنر موجب رشد عاطفی و اجتماعی دانش آموزان میشود.
- ۷- طرح مسائل باوری از طریق هنر هنر میتواند موضوع معنویت های اعتقادی، اخلاقی و رفتاری را در انسان مصداق دهد. هنر بهترین وسیله برای تحریک دل و عواطف کودکان و نوجوانان به منظور ترغیب آن ها به سمت حق و خیر و ایجاد بصیرت در آن هاست
- ۸- آموزش کار گروهی از طریق هنر
نمایش سرودنمایش و خلاق که ماهیت فردی ندارند بهترین و مناسبترین بستر آموزش اجتماعی و کارگروهی به حساب میآیند. نقاشی همگانی نیز چنین است.
- ۹- کاربردهای درمانی هنر
اضطراب، بی نظمی، پرخاشگری، ناآرامی، خجالت، عدم اعتماد به نفس، افسردگی، خشونت و... از جمله مواردی هستند که میتوان به کمک رشته های متنوع هنری، آن ها را درمان کرد.
آنچه گفته شد در حقیقت کاربرد هنر است در آموزش و تربیت و مربیان میتوانند از دریچه هنر به دانش آموز مفاهیم قرآنی رایاباموزند.
استاد در این ۴ جلسه ۳ جلسه رابه تبیین و ارائه انواع هنر بویژه نقاشی و داستان نویسی در نحوه آموزش قرآن و احادیث بپردازد و سپس در یک جلسه دانشجویان هریک نمونه ای از کارهای عملی خود را در قالب به تصویر کشیدن یک قصه قرآنی و یا طبقه بندی مفاهیم یک سوره کوچک در قالب داستان ارائه کنند.

جلسه ۱۶ ارائه راهکارهای علمی و عملی جهت تشویق کودکان و نوجوانان با بهره گیری از هنر و بازی در فراگیری قرآن وحدیث توضیحات:

در این قسمت از درس دانشجویان کار عملی خواهند داشت و به شناسایی کتب علم اشاره و هنری و داستانهای قرآنی میپردازند. مطالب این جلسه میتواند روش شناسی و مآخذشناسی کتب و آثار هنری در راه انتقال مفاهیم قرآنی باشد.

۳. راهبردهای تدریس و یادگیری

- استاد در این درس علاوه بر تخصص قرآنی با مفاهیم روانشناختی و تربیتی بیگانه نباشد
- دانشجو حتما مطالعات میان رشته ای بین مسائل تربیتی و آموزش قرآن داشته باشد
- درس بصورت نظری و عملی حتما ارائه شود و دانشجو در تکالیف عملکردی جدی ورود یابد و تحت نظارت استاد عمل نماید
- چون در عنوان درس آموزش حدیث هم هست تکالیف محوله به دانشجویان میتواند یک خطبه از نهج البلاغه یا یک دعا از صحیفه سجادیه باشد

۴. تکالیف یادگیری :

در این درس استاد اولین جلسه دانشجویان را به تیمهای علمی تقسیم مینماید و هر تیم مسئولیت یک کار عملی مقایسه ای را انجام میدهد . این تکالیف به حسب سرفصلهای درس هر جلسه مختصر به یک تیم داده میشود و اعضای تیم کار را بین خود تقسیم و ارائه کار خواهند نمود. استاد میتواند یک یا دو جلسه را به سمینار کلاسی توسط دانشجو نیز تخصیص دهد. بهتر است تکالیف بر اساس نرم افزارهای موجود در زمینه فرگیری قرآن و حدیث باشد.

۵. تکالیف عملکردی :

- شرکت در یکی از تیمهای علمی کلاس
- انجام فعالیت علمی مقایسه ای و بررسی پیرامون یک مدل آموزش سوره با علم اشاره یا یکساخت یک داستان کوتاه از یک سوره
- یادداشت برداری از مطالب کلاس
- مطالعه مستمر و تحقیق پیرامون موضوعی که استاد در اولین جلسه به دانشجو محول کرده
- ارائه یک گزارش عملی برگرفته از مطالعه روی مباحث ارائه شده توسط استاد و ارائه در آخر ترم مثلا ساخت یک متن همخوانی قرآن و یا داستان کوتاه

۶. منابع آموزشی

الف) منابع اصلی درس :

- طباطبایی ، سید محمد مهدی ، آموزش روانخوانی قرآن با روش اشاره ، فرشته منعمی (تصویر گر) ، قم ، جامعه القرآن الکریم ، ۱۳۹۴
- الراغب ، عبدالسلام احمد ، کارکرد تصویر هنری در قرآن کریم ، حسین سیدی (مترجم) ، تهران ، سخن ، ۱۳۸۷

ب) منابع فرعی :

- عباسی نیا ، محمد ، بازیهای کلاسی ویژه پیش دبستانی ، قم ، جامعه القرآن ، ۱۳۹۴
- قربانی حسین ، نغمه های آسمان (انس با قرآن) ویژه نوآموزان ، تهران ، مدرسه فرهنگی برهان ، ۱۳۹۴
- میر شفیعی ع سید داوود ، نغمه های آسمان (انس با قرآن) ویژه نوآموزان ، تهران ، مدرسه فرهنگی برهان ، ۱۳۹۴
- - باباجان ، مهری (بوندارفکو. آرک، مواتوسیک)، نقش بازی در پرورش کودکان، تهران، نشر دنیای نو، ۱۳۶۶
- - حجاریان، احمد (ویرجینیا اسکین)، ، بازی درمانی، تهران، ۱۳۶۵
- - نقیبزاده، دکتر سیدعبدالحسین، نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش، چاپ هشتم، ۱۳۸۶

۷. راهبردهای ارزشیابی یادگیری

در این درس راهبردهای ارزشیابی عبارتند از :

- تدریس مبتنی بر مقایسه و کار عملی
- نظارت مستمر بر انجام فعالیت عملکردی
- تقسیم بندی دانشجویان به گروههای علمی براساس سرفصلهای اصلی درس جهت انجام تکالیف کلاسی و عملکردی
- مدل ارزشیابی عبارتست از : ارزشیابی مستمر / آزمون نوشتاری پایان ترم / ارزشیابی عملکردی دانشجویان پس از ارائه کار عملی به استاد پایان دوره / ارائه تکلیف کلاسی جهت تعیین نمره طول ترم دانشجو

